

3. Вопросы профессиональной педагогики: Сб. ст. / Под ред. Ю.С. Калашникова. – М.: Педагогика, 1979. – 400 с.
4. Голубовский Б.Г. Пластика в искусстве актёра. – М.: Искусство, 1986. – 188 с.
5. Иванова О.А. Формула красоты. – М.: Сов. спорт, 1990. – 257 с.
6. Климов Е.А. Индивидуальный стиль деятельности. – Казань: Изд-во КГУ, 1969. – 278 с.
7. Кох И.Э. Основы сценического движения. – Л.: Искусство, 1970. – 559 с.
8. Морозова Г.В. Пластическое воспитание актёра в театральном вузе. – Л.: Искусство, 1987. – 117 с.
9. Морозова Г.В. Пластическая культура актёра. – М.: ГИТИС, 1999. – 313 с.
10. Радевич-Винницький Я.Г. Етикет і культура спілкування. – Л.: Вежа, 2001. – 213 с.
11. Уткин В.Л. Культура движений. – М.: Знание, 1984. – 64 с.
12. Щербо А.Б., Джола Д.Н. Красота воспитывает человека. – К.: Рад. шк., 1977. – 104 с.
13. Щуркова Н.Е. Педагогическая технология. Программа экспериментального курса. – М.: Новая шк., 1989. – 32 с.
14. Положення УФСТ. /www.udsf.com.ua

УДК 37.0:172.3

К.В. Фатєєва

РОЛЬ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ

У статті визначено роль сімейного виховання у формуванні особистості за допомогою педагогіки сімейного виховання (підструктури народної педагогіки) як молоді педагогічної дисципліни.

The article opens the role of family education in person forming with the help of family education pedagogics (substructure of national pedagogics) as new pedagogical discipline.

Останнім часом спостерігається не лише стрімкий, технічний розвиток суспільства, сучасні динамічні перетворення у соціальній і політичній сфері держави, процеси глобалізації та інтеграції України в світове співтовариство, а й зрушення в середині інституту сім'ї, починаючи з подолання кризи патріархальності сімейних стосунків та посилення уваги до особистості дитини, захисту її прав та інтересів. Але разом з тим можна зазначити і девальвацію сімейних цінностей, втрату сім'єю необхідних і традиційно притаманних саме їй функцій, що призводить до складної проблеми внутрішньо-сімейних взаємин та впливу сімейного виховання, на формування особистості. На жаль, сьогодні суспільство, знаходячись в тяжкому політичному, економічному та морально-духовному становищі, не приділяє належну увагу ролі сімейного виховання на становлення та формування особистості.

Актуальність нашого дослідження пов'язана з вимогами сучасності у створенні високо моральної, демократичної, правової держави, що можливе завдяки належному вихованню підростаючого покоління.

Мета запропонованої статті – визначення ролі сімейного виховання у формуванні особистості за допомогою педагогіки сімейного виховання (підструктури народної педагогіки), як молоді педагогічної дисципліни. Хоча і ідеї сімейного виховання, ролі батьків й інших родичів у цьому процесі філософсько-педагогічна думка накопичувала з давніх часів, однак виділення цієї дисципліни в окрему науку почалося лише з другої половини XIX століття.

Педагогіка сімейного виховання визначає закономірності і особливості виховного процесу в окремій соціальній підсистемі суспільства – сім'ї.

Історичне підґрунтя педагогіки сімейного виховання становлять праці видатних філософів, педагогів, психологів, серед яких Я.А. Коменський, Дж. Локк, Ж.–Ж. Руссо,

Й.Г. Песталоцці, О.В. Духнович, К.Д. Ушинський, П.Ф. Каптерев, А.С. Макаренко, В.О. Сухомлинський та ін.

Сім'я є першоосновою духовного, економічного та соціального розвитку суспільства, його природним і найбільш стійким елементом. Ця істина підтверджується усім ходом розвитку людської цивілізації. В сім'ї найповніше зберігаються першоознаки давніх етносів та відображаються усі етапи історичного розвитку кожного народу. Разом з тим вона не є чимось абсолютно сталим, незмінним в плеканні суті та значення сімейного виховання у розвитку кожної держави [15].

В останні десятиліття ХХ ст. у суспільстві зростає популярність сім'ї як виховного інституту, тому педагогічна література з проблем сімейного виховання цього періоду містить глибокий аналіз народної системи українського родинного виховання, що складалась віками (М.Г. Стельмахович, П.М. Щербань).

Сучасне розуміння сімейного виховання в розрізі становлення педагогіки сімейного виховання як наукової галузі супроводжується появою численних навчальних посібників, досить різноманітних за змістом і структурою (О. Зверева, А. Ганічева, Б. Ковбас, В.Костів, Т. Кулікова А. Кузьмінський, В. Омеляненко, А. Марушкевич, П. Щербань та ін.).

Сім'я є природним середовищем первинної соціалізації дитини, джерелом її матеріальної та емоційної підтримки, засобом збереження і передання культурних цінностей від покоління до покоління.

«Діти – живі квіти землі» – так поетично виразив глибоку думку А. М. Горький. А вирощують ці квіти насамперед у родині: батьки самою природою призначені і суспільством уповноважені бути першими вихователями своїх дітей. Саме вони разом зі школою допомагають дітям набратися сил і розуму, освоїти основи людської культури, підготуватися до самостійного життя і праці.

Діти – це майбутні громадяни країни і світу в цілому, це майбутні батьки і матері, майбутні творці історії. Вони – це наше майбутнє, і яке воно буде, залежить від дорослих, в першу чергу, від найближчого оточення дитини, родини, що є основним інститутом соціалізації та формування особистості.

Традиції родинного виховання склалися упродовж багатьох століть і зміцнювалися в ході історичного розвитку людства. З давніх-давен українці розглядали сім'ю і рід як святиню, а виховання дітей – як святий обов'язок батьків: завдяки вихованню в родині народ продовжував себе в своїх дітях, генезував свій національний дух, характер, менталітет, традиційну родинно-побутову культуру, усвідомлювали, що передумовою успішного виховання є духовний зв'язок між поколіннями. (М.Стельмахович). За багатовікову історію наш народ створив високий рівень статусу родини з її непорушним авторитетом, любов'ю до дітей і відданістю обов'язку їх виховання. В родинному середовищі завжди формувалися такі якості як повага до старших, милосердя, доброта, щирість.

Кожна дитина це є особистість, а, як відомо, особистість – це соціальний індивід, який поєднує в собі риси загальнолюдського, суспільно значущого та індивідуально-неповторного [15]. Тобто особистість – істота соціальна, яка з перших днів появи на світ потребує спілкування з оточуючими, тобто родиною, за наслідком якого виховується, наслідуючи манеру поведінки, мови та ставлення до навколишнього середовища найближчих дитині людей, сім'ї. Людське життя, як говорив психолог О.М.Леонтьєв, – це розділене існування, головною ознакою якого є потреба зближення з іншою людською істотою.

З народження дитини на світ сім'я покликана готувати її до практичної діяльності, в домашніх умовах забезпечити розумну організацію її життя, допомогти засвоїти позитивний досвід старших поколінь, набути власного досвіду поведінки й діяльності.

Ефективність виховання дітей у сім'ї залежить від її непорушного авторитету, подружньої вірності, любові до дітей і відданості обов'язку їх виховання, материнському покликанні жінки, піднесенні ролі батьків у створенні та захисті домашнього вогнища, забезпеченні на їх прикладі моральної підготовки молоді до подальшого життя та надзвичайно важливу роль у вихованні дітей відіграє особистий приклад батьків, їх

авторитет; вплив на дитину є більш індивідуалізованим і здебільшого ґрунтується на її конкретних вчинках.

Але ж все це марно, якщо слова дорослих не співпадають з їх вчинками. Ще В.О. Сухомлинський казав, що любов виховується любов'ю, гідність – гідністю, доброта – добротою [12].

Сім'я може бути як позитивним, так і негативним фактором виховання. Позитивний вплив полягає в тому, що ніхто, крім матері, батька, бабусі й дідуса, сестри чи брата, не ставиться до дитини з такою любов'ю і турботою. Однак жоден інший соціальний інститут не може завдати стільки шкоди вихованню дитини, скільки це може зробити сім'я. Тому передусім у сім'ї має панувати атмосфера доброзичливості, довіри, любові, взаємодопомоги і взаєморозуміння.

Успіх сімейного виховання залежить від того, наскільки батьки готові до усвідомленого батьківства і материнства, ширі й чесні у своїй любові до дітей.

Великі педагоги минулого такі, як А.С. Макаренко, В.О. Сухомлинський, наполягали на необхідності введення в зміст загальноосвітньої школи необхідний мінімум педагогічних знань для виховування майбутніх батьків, моральної підготовки їх до великої відповідальної батьківської місії, бо безвідповідальне ставлення молодих батьків до виховання своїх дітей дорого обходиться передусім суспільству, чиїм великим нещастям є морально не підготовлені до виховування дітей батьки.

«Ваша власна поведінка, – писав А. Макаренко, звертаючись до батьків, – вирішальна річ. Не думайте, що ви виховуєте дитину тільки тоді, коли з нею розмовляєте, виховує дитину кожний момент вашого життя, навіть тоді, коли вас немає дома. Як ви одягаєтеся, як ви розмовляєте з іншими людьми і про інших людей, як ви радієте або сумуєте, як ви поведетесь з друзями і ворогами, як ви смієтесь, читаєте газету, – в тоні дитина бачить або відчуває, всі повороти вашої думки доходять до неї невидимими шляхами, ви їх не помічаєте. А якщо вдома ви грубі або хвастливі, або ви пиячите, а ще гірше, якщо ви ображаєте матір, вам уже не треба думати про виховання: ви вже виховуєте своїх дітей і виховуєте погано, і ніякі найкращі поради й методи вам не допоможуть» [8].

Сім'я – це перше джерело, з якого починається велика ріка почуттів і переконань [3]. Метою сімейного виховання є формування якостей і властивостей особистості, які допомагають гідно долати труднощі й перепони, що трапляються на життєвому шляху.

Досвід численних поколінь засвідчує, що до таких якостей й властивостей належить фізичне здоров'я, розвинутий інтелект, працьовитість, моральність, духовність, готовність до сімейного життя [15]. Саме вони і складають головну мету сімейного виховання.

Сім'я, в свою чергу, є першоосновою духовного, економічного та соціального розвитку суспільства. У процесі розвитку людської цивілізації вона набула функцій, які в єдності забезпечують повноцінність її існування, саморозвиток та життєдіяльність як соціального інституту. Основними функціями сучасної сім'ї є економічна, репродуктивна, виховна, комунікативна.

Життєво-важливою задачею батьків є створення в дитини впевненості в тому, що її люблять і про неї піклуються. Ніколи, ні при яких умовах у дитини не повинні виникати сумніви у батьківській любові. Сама природна і сама необхідна з усіх обов'язків батьків – це ставлення до дитини в будь-якому віці любовно й уважно.

Багато батьків вважають, що ні в якому разі не можна показувати дітям любов до них, думаючи що, коли дитина добре знає, що її люблять, це приводить до розпещеності, егоїзму. Потрібно категорично відкинути це твердження. Усі ці несприятливі особистісні риси виникають саме при недоліку любові, коли створюється деякий емоційний дефіцит, коли дитина позбавлена міцного фундаменту незмінної батьківської прихильності. Вселяння дитині почуття, що його люблять і про нього піклуються, не залежить ні від часу, що приділяють дітям батьки, ні від того, виховується дитина вдома чи з раннього віку знаходиться в яслах і дитячому саду. Тобто усе життя людина відчуває за плечима любов і

турботу найрідніших їй людей, батьків, що так необхідно як для становлення, формування особистості, так і для подальшого життя і розвитку.

Вивчаючи ситуацію, що склалася в сфері сімейного виховання, І.П.Підласий виділив такі недоліки у сімейному вихованні: невисокий економічний рівень більшості сімей; низька культура суспільного життя, подвійна мораль; перевантаженість жінки в сім'ї та на роботі; високий процент розлучень; загострення конфліктів між поколіннями; збільшення розриву між сім'єю і школою. Сукупність цих та інших змін привели до фундаментальних зрушень у системі взаємодії особистість – сім'я – суспільство.

Оскільки мета виховання підростаючого покоління – формування всебічно розвинутої особистості, сім'я, як і школа, повинна співпрацювати та тримати зв'язок із дошкільним чи шкільним закладом хоча б тому, що більшості батькам часто не вистачає професійної педагогічної обізнаності чи педагогічної освіти для виховання своїх дітей.

Крім того у багатьох сучасних сім'ях спостерігається значна плутанина з цінностями. На перше місце вони висувають ідею збагачення, прагнуть виховати в дітей прагматизм, раціональність, волю до успіху. Детермінантами поведінки старших щодо дітей стали комерція, маніпулювання, бездушність, постійне бажання займати переважно рольову чи особистісну позицію. Такі крайнощі призводять до відчуження дітей від батьків, встановлення між ними формально-ділових стосунків (зроби, прибери, принеси, мовчи) з відповідними реакціями – санкціями за порушення вимоги. Це сприяє ще більшому загостренню одвічної проблеми батьків і дітей та озлобленості дитини спочатку на батьків, а з роками на оточуючих.

“Педагогічні знання батьків особливо важливі в той період, коли батько і мати є єдиними вихователями своєї дитини... У віці до 6-ти років розумовий розвиток, духовне життя дітей в вирішальній мірі залежить від ... елементарної педагогічної культури матері і батька, яка виражається в мудрому розумінні надзвичайно складних душевних рухів людини, яка розвивається”, – писав В.О.Сухомлинський [12]. Ще треба зазначити, що роль дідусів і бабусь у сімейному вихованні є важливим впливом на розвиток підростаючого покоління. Однак це не означає, що батьки повинні перекладати на них свої батьківські обов'язки. Дитині потрібні ті й ті. Сімейне виховання повноцінне лише за розумного поєднання виховного впливу першовихователів – батьків та багатих на життєвий досвід помічників і порадників – дідусів і бабусь. Цікаве й те, що родина є поєднанням суспільного життя людей різного віку, що надає можливості розуміння важливості єдності різних поколінь

Говорячи про сімейне виховання, як важливу складову становлення держави, слід звертатись до гуманістичних основ особистості: любові, поваги, співпереживання, милосердя, доброти, совісті, чесності, порядності, справедливості, гідності, обов'язку, що плекається моральним вихованням в сім'ї. Можна відзначити, що спільна робота школи і родини ґрунтується на принципах гуманістичної педагогіки: пріоритетності сімейного виховання, громадянськості, демократизму, гуманізації взаємин педагогів і батьків, педагогізації батьків.

Діяльність закладів освіти і батьків у вихованні учнів безсумнівно повинна проводитися паралельно. Школа не може замінити дитині батьків у прив'язанні основ морального виховання. Та як показує практика, украй рідко діти ідуть за прикладом педагогів, частіше це приклад близьких, родини. Тому основи морального виховання закладаються тільки в родині. Школа може тільки допомогти дитині навчитися орієнтуватися в цьому світі, дати їй необхідний набір знань і навичок, допомогти сформуватися як особистості. З найпершими яскравими враженнями дитина одержує уявлення про «правила життя» притаманні кожній конкретній родині.

Вище зазначена робота дає змогу дістатись висновків про важливість сімейного виховання на формування особистості. Сьогодні провідні науковці приділяють все більш детальну увагу до сімейного виховання, спираючись на спадщини великих педагогів-гуманістів минулого, як А.С. Макаренка та В.О. Сухомлинського.

Сім'я, безумовно, посідає важливе місце в процесі формування особистості. Сімейне виховання – це одна з форм виховання дітей, що поєднує цілеспрямовані педагогічні дії батьків з повсякденним впливом сімейного побуту [15]. Педагогіка визначає такі головні напрями виховання дітей у сім'ї: національне, розумове, фізичне, трудове, естетичне, моральне.

Завдання сімейного виховання дитини – це щасливе, повноцінне, творче, корисне людям життя цієї дитини. На творення такого життя і повинне бути направлене сімейне виховання. Таким чином, сутність сімейного виховання – виростити хороших дітей. Прекрасні діти виростають у тих родинах, де мати і батько люблять один одного і разом з тим люблять і поважають людей. Виховання дітей – це віддача особливих сил, сил духовних. Людину ми створюємо любов'ю – любов'ю батька до матері і матері до батька, любов'ю батька і матері до людей, глибокою вірою в гідність і красу людини.

Важливим надбанням сучасності є спільна робота заходів дошкільної і шкільної освіти з родинами школярів у вирішенні питань виховання з метою створення високоморальної духовної особистості, що безпосередньо веде до створення високоморального суспільства та демократичної держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання: Науково-методичний збірник. – К., 1998, – 204 с.
2. Вишневецький О. Сучасне українське виховання. Педагогічні нариси. – Львів, 1996. – 238 с.
3. Гончаренко С. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376с.
4. Закон України “Про загальну середню освіту.
5. Законодавство України про загальну середню освіту.
6. Кравець В.П. Психолого-педагогічні основи підготовки школярів до сімейного життя. – Тернопіль, 1997. – 180 с.
7. Макаренко А.С. О воспитании. – М.: Политиздат, 1990.
8. Макаренко А.С. Педагогические сочинения в 8 т. – М.: Педагогика, 1984. – Т.8.
9. Поніманська Т. Люди і я. Світ дорослих як чинник соціалізації особистості дитини. – ДВ, 1999. – № 8. – С. 14-15.
10. Стельмахович М.Г. Українська народна педагогіка. –К.: ІЗМН, 1997. – 232 с.
11. Стельмахович М.Г. Теорія і практика українського національного виховання. – Івано-Франківськ, 1996. – 179 с.
12. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка / Вибр. твори в 5-ти томах. – Т-5. – К., 1977.
13. Сухомлинський В.А. Сто советов учителю. – К.: Радянська школа, 1984. – 254 с.
14. Ушинський К.Д. Людина як предмет виховання / Збір. творів. – М., 1950. – Т. 8.
15. Фіцула М.М. Педагогіка: Навч. посібник. Вид. 2-ге, доп.-К.: Академвидав, 2006. – 560с.

УДК 371.14: 37.015.6: 373.5

З.В. Філончук

АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ “ЕКОНОМІЧНА КУЛЬТУРА”

У статті проаналізовано сучасні підходи до визначення поняття “економічна культура”, здійснено класифікацію типів економічної культури за певними критеріями.

The article analyzes contemporary approaches to the definition of sense of notion “economic culture”, realizes the classification of types of economic culture according to the definite criteria.

Постановка проблеми. На етапі переходу до культурологічної парадигми в освіті особливої актуальності набуває вивчення та усвідомлення понятійного апарату